

Žene u sportskom penjanju - funkcionalnost i odnos prema vlastitom tijelu

Radić, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:702735>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet u Zagrebu

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Žene u sportskom penjanju – funkcionalnost i odnos prema vlastitom tijelu

Studentica: Marina Radić

Mentor: dr.sc. Tibor Komar

Izjava o autorstvu

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad "Žene u sportskom penjanju – funkcionalnost i odnos prema vlastitom tijelu" izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentora dr.sc. Tibora Komara. Svi su podaci navedeni u radu istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. TEORIJSKI OKVIR PENJANJA I ALPINIZMA.....	3
3. KORIŠTENJE JEZIKA PRI GOVORU O OPRESIJI.....	4
4. PROBLEMATIKA TIJELA	7
4.1 Reprerentacija ženskog tijela.....	8
4.2 Utjecaj predodžbe o tijelu na samu izvedbu.....	11
5. FUNKCIONALNOST VLASTITOG TIJELA – VAŽNOST SNAGE I IZDRŽLJIVOSTI.....	13
5.1 Izloženost tijela ekstremnim uvjetima.....	16
6. ODNOS MOĆI I TIJELA – KAKO SE MOĆ UPISUJE U TIJELO	18
6.1 Pitanje menstruacije	21
7. SPORT KAO ARENA ZA RESTRUKTUIRANJE PRAVA ŽENA	24
7.1 Ponašanje u sportskoj dvorani.....	27
7.2 Odnos žene sa ženom.....	28
8. ZAKLJUČAK	31
9. LITERATURA	32
10. POPIS KAZIVAČA	33

1. UVOD

U ovom diplomskom radu bavit ćemo se problematikom tijela kroz razne znanstvene discipline. Filter bavljenja tijelom bit će sportsko penjanje i alpinizam, pritom smatrajući da su oba sporta prilično zahvalna za navedeno istraživanje. U korist ekstremnim sportovima ide njihovo kratko postojanje. Javljaju se u razdoblju veće prisutnosti žena u sportovima koje počinju izazivati mušku dominaciju. Fokus će biti interdisciplinarne prirode, uključujući ženske studije, psihologiju, sociologiju, antropologiju, lingvistiku, nadajući se ispravnom korištenju pronađenih i ispitanih rezultata. Interdisciplinarno križanje vrlo je sklizak teritorij (na jednaka pitanja dolazi do različitih odgovora). U jednu ruku je to izvrsno, dok u drugu, vrlo je lako krivo protumačiti rezultate iz drugog, tuđeg disciplinarnog polja. Međutim, Dean Duda (2012)¹ ističe benefite "postdisciplinarne lociranosti" koja *"omogućuje cirkulaciju i razmjenu, svojevrsan dijaloški višak koji, s jedne strane, služi kao dobrodošao korektivni mehanizam pretpostavljenim disciplinarnim ograničenjima, a s druge kao prijeko potreban epistemološki kapital."*

*"Svijet penjanja puno je jednostavnije mjesto od onog svijeta u kojemu doživljavamo normalan život. Ili, preciznije rečeno, tijekom penjanja, značajne odlike svijeta s kojim inače komuniciramo, uvelike su smanjene. U usporedbi s općenitim životnim ciljevima, ciljevi penjanja vrlo su jasni, a distrakcijske značajke s kojima se inače nosimo su eliminirane. Tijekom većine svog života žongliramo s dugoročnim planovima i kratkoročnim ciljevima, financijama, vezama i karijerama. Nijedna od tih stvari nije osobito bitna usred teškog uspona – one nisu dio tog svijeta. U pojednostavljenom svijetu penjanja često je posve očito koje su mogućnosti i koja je opcija najbolja. Kad je penjač ili penjačica na stijeni, on ili ona točno znaju kako reagirati i što učiniti. Lakše je, ja tvrdim, za penjača sinkronizirati se sa relevantnim aspektima okoliša, nego što je to bilo kojoj drugoj osobi sa većinom relevantnih aspekata normalnog života."*²

Rad je podijeljen u šest tematskih cjelina. U prvoj se bavimo predstavljanjem glavnih odrednica sportskog penjanja i alpinizma. Zatim, opisujemo važnost značajki jezika za govor o opresivnim mehanizmima koji su prisutni u sportskim krugovima. Potonje poglavlje daje okvir i za

¹Dean Duda (2012) Kultura putovanja: uvod u književnu iterologiju. Ljevak, Biblioteka book marker. Zagreb

² Stephen E. Schmid, Fritz Allhoff, Hans Florine str. 20

razumijevanje kazivanja prikupljenih u okviru istraživanja za ovaj rad. U trećem poglavlju opisuje se problem odnosa prema tijelu kroz reprezentaciju tijela u različitim teorijskim smjerovima, te način na koji taj odnos utječe na samu izvedbu penjača. Nadalje, donosi se teorijski okvir važnosti fizičkih i bioloških značajki tijela za bavljenje sportskim penjanjem. Sukladno tomu, u petom poglavlju, bavimo se moći koja se upisuje u tijelo na različite načine koji su prikazani, a jedan od njih je i menstruacija. U zadnjem poglavlju obuhvaćeno je sve dotad istraženo kroz prizmu sporta kao arene za moguću promjenu pozicije žena unutar sportova, u ovom slučaju sportskog penjanja. U svrhu istraživačkog rada izvedena su 4 intervjua, od kojih je jedan autoetnografski.

2. TEORIJSKI OKVIR PENJANJA I ALPINIZMA

Zanimanje javnosti za ekstremne sportove znatno je poraslo u svijetu u posljednjih nekoliko desetljeća, danas se natjecanja odvijaju širom svijeta, te pokrivaju širok spektar atletske discipline. Postoji nekoliko objašnjenja za ovaj trend, a prvi razlog bio bi ekonomski prosperitet: barem za neke populacije, posebice u zapadnim zemljama, taj je prosperitet rezultirao viškom vremena za sudjelovanje u raznim aktivnostima, to jest "kulturom slobodnog vremena". Drugo razlog dostupnost je i udaljenih područja svijeta, pritom misleći na olakšano putovanjem raznim prijevoznim sredstvima. Treće, razvoj opreme koja je potrebna za sudjelovanje u ekstremnim sportovima gdje oprema postaje dostupnija, sofisticiranija te jednostavnija za upotrebu.

Ljudski poriv za penjanjem javlja se u vrlo mladim danima, već u djetinjstvu. Na primjer, poznato je kako bebe pokazuju instinkt za vješanjem po nekim predmetima, dok ne shvate koncept "pada". Kroz igru pokušavaju savladati sposobnost penjanja. Svi smo u nekom trenutku igrali igre u kojima ne smijemo dodirnuti pod, svi smo se penjali po drveću itd. Odrasli se, nerijetko, pozivaju na posebno iskustvo sa prirodom. Sve u svemu, penjanje je u ljudskoj prirodi.

Penjanje je iznimno složen sport kroz kojeg koristeći snagu ublaženu tehnikom, usporedno pokušavajući osigurati sigurnost u okruženju potencijalne opasnosti i nesigurno balansirajući između tjeskobe i odlučnosti, penjač prolazi kroz nemoguće. Penjački performansi izraz su cijele osobe i moramo ih gledati kroz cjelokupnost različitih uvjeta i sposobnosti. Kroz kazivanja, možemo izdvojiti šest parametara koje smatramo ključnima: fizička sposobnost (snaga, izdržljivost), psihološki aspekti (koncentracija, motivacija, strah), vanjski utjecaji (klima, tip stijene, oprema), koordinacija i tehnika, pozadinski uvjeti (talent, zdravlje, pristup stijeni, vremenska dostupnost) i taktički aspekti (iskustvo, znanje).

Malo koji sport zahtijeva raznolikost i preciznost pokreta kao penjanje. Mnogi sportovi koji uključuju raznolikije pokrete ne ovise toliko o preciznom izvođenju. U takvim sportovima trening pokreta nije od središnje važnosti. U penjanju, zbrojeni učinak pogrešaka ili neučinkovitosti sitnih pokreta brzo je vidljiv. Najbolji penjač nije nužno jači od ostalih – on je taj koji čini najmanje pogrešaka u kretanju. Izbor poteza, te položaj i brzina kojim su odabrani razdvajaju penjače na bolje i lošije. Gotovo uvijek imate osjećaj kao da ćete pasti jer su prsti otvoreni ili ih ne možete zadržati. Hoćete li otvoriti prste ili ne, ovisi o tome kako se krećete i koliko učinkovito ste stigli do mjesta na kojem se nalazite na ruti. Penjanje je sport koji je usmjeren na kretanje.

Promatrano izvana, penjanje može izgledati poput borbe za moć koja se odvija na stijeni protiv same stijene, ali važnije od ravnoteže snage je snaga ravnoteže. Kad se nauči kako sačuvati snagu, kako se učinkovitije kretati i kako učinkovitom tehnikom smanjiti potrošnju energije, rezultat je kvalitetnije penjanje. Za većinu penjača trening tehnike je najvažnije područje za poboljšanje. Učinkovit pristup treningu tehnike dolazi iz razumijevanja ljudske koordinacije.

Sportsko penjanje općenito se smatra manje opasnim od tradicionalnog penjanja. Sastoji se od penjačkih smjerova koji su opremljeni vijcima zabijenim u stijenu. S takvim, sigurnijim stilom penjanja, penjač može popeti i više ruta u jednom danu. Širenje takve vrste penjanja, izazvalo je mnogobrojne rasprave u svijetu penjanja. Neki entuzijasti obezvrjeđuju takvo iskustvo i ponekad ga doživljavaju kao imitaciju tradicionalnog penjanja, a potonje se smatra "pravom" stvari .

Još jedno važno obilježje potonjeg sporta jest sustav ocjenjivanja koji se koristi kao pokazatelj težine uspona. Najpoznatiji su sustavi V-razreda (ocjenjivanje od V0 do V16) koji je stvorio John Sherman i sustav Fointainebleau, koji ima raspon vrednovanja od 1 do 8+. Naravno, u tim sustavima uvijek postoji i ljudski element, tako da može doći do odstupanja u ocjenjivanju određenog uspona.

3. KORIŠTENJE JEZIKA PRI GOVORU O OPRESIJI

Većinu onoga što znamo i kako doživljavamo svijet saznajemo kroz neformalnu interakciju sa svojom okolinom (pritom misleći na obitelj, prijatelje, školu, posao). Pokušavajući razumjeti način na koji ljudi razgovaraju o svijetu i njihovom položaju u njemu, možemo dobiti odgovore o vlastitom doživljaju samog sebe i okoline koja nas okružuje.

Sport je izvrsna domena u kojoj je moguće osporavanje muških privilegiranih i kulturnih mitova o tome što je prihvatljivo ponašanje za djevojke. U skladu s tim može doći do mijenjanja onoga što se smatra prihvatljivim za ponašanje žena, djevojaka, djevojčica te se na taj način mogu početi mijenjati norme i očekivanja u pogledu sposobnosti i uloga žena. Kroz takvu vrstu napredovanja društva možemo vidjeti transformaciju u načinu na koji žene gledaju na sebe, i ono što je također iznimno bitno, način na koji ih doživljava zajednica. Judith Butler u članku pod nazivom

Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory daje okvir za razumijevanje važnosti jezika pri doživljavanju stvarnosti:

*"(...) socijalni agenti čine društvenu stvarnost jezikom, gestom i svim vrstama simboličkog društvenog znaka. Premda se ponekad čini da fenomenologija pretpostavlja postojanje agenta za odabir i konstituiranje prije jezika (koji predstavlja jedini izvor svojih konstitutivnih akata), postoji i radikalnija upotreba doktrine ustava koja socijalnog agenta radije uzima kao objekt, a ne subjekt konstitutivnih akata."*³

Jedan od najvećih problema kojeg ističe prethodno navedeni citat jest fiksnost pojma, koji po prirodi nije takav. To je upravo jedan od temeljnih problema sa kojima se bori feministička praksa. Nepostojanje stabilnih značenja dopušta reinterpretiranje. Gore navedeno mišljenje potrebno je napustiti kako bi došlo do stvarnih, vidljivih promjena. U ovom poglavlju koristit ćemo se teorijom koja unutar jezika iščitava razne probleme te vidjeti što se nalazi "između redaka" intervjua ispitanih kazivačica.

Jedna od najpoznatijih žena u svijetu penjanja jest Lynn Hill. Iz njezinih sljedećih rečenica, možemo puno toga pročitati. Ono što bismo mogli smatrati negativnim stranama bivanja ženom, ona gleda kroz prizmu onoga što ženu čini snažnijom, jačom na stijeni:

"Mnoge žene koje sam naučila penjati imaju bolji osjećaj ravnoteže od muškaraca. Mislim da to ima veze s tim s oslanjanjem na osjećaj, a ne na snagu. To je također odraz pasivnog stava – uravnotežiti svoj put do stijene, umjesto napadati ju."

Navedeni citati u sebi sadrži brojne problematike s kojim se danas nosi svijet žena, bilo to od strane akademske, poslovne, obiteljske ili u ovom slučaju sportske zajednice. Pretpostavljamo da Lynn nije imala namjeru iskoristiti tako nezgodnu retoriku, koja šturo prevedena znači da žene imaju više osjećaja, te ih to čini boljim penjačicama. No, ono što je još više problematično, jest korištenje sintagme pasivnosti. Iako, gledajući kroz prizmu vlastitog mišljenja, moramo pronaći pravi kontekst čitanja stvari te za potonji citat govori:

³ Butler Judith (1998) *Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory*. Theatre Journal, Dec., 1998, Vol. 40, No.4. str 519.

"Ono što Lynn govori moramo gledati kroz njezine oči. Osjećajnost, u ovom slučaju odnosi se na osjećaj prema stijeni, barem ja to tako vidim, iz vlastitog iskustva. Ponekad ti snaga najmanje može pomoći. Naprimjer, nađeš se nekom smjeru kojeg ne poznaješ, moraš iskoristiti neku novu tehniku, za koju nisi ni znala da postoji i da ju ti možeš odraditi, a ono, uspiješ. To je jako dobar osjećaj, i itekako ima veze sa osjećajem. Ne kažem da to muškarci ne posjeduju, ali upravo to što i Lynn govori često znaju agresivno napadati stijenu, što većinom, samo odmaže. Eh sad, taj pasivni stav, jest malo problematičan, ali vjerujem da je mislila više na poniznost prema prirodi, stijeni. Ipak je ona jedna od najboljih penjačica, a mislim da tu nema baš puno pasivnosti."
(Marina R.)

Kao što će biti objašnjeno u kasnijim poglavljima, tijelo u sebi nosi simboličku važnost, putem koje komuniciramo sa svijetom. Način na koji razmišljamo o konceptima tijela, o njima, samima, o odnosu među tijelima, uvelike utječe na način na koji o njima govorimo. Tijela, sama po sebi, posreduju između odnosa osobe i svijeta te posljedično utječu na stvaranje slike o samom sebi. Ono što nas zanima je kako mi govorimo o tijelima i što možemo pročitati iz toga?

Svi smo puno puta čuli izraz "imati muda", koji se često koristi upravo za objašnjavanje neke situacije vezane za ekstremne sportove. Međutim, sama konotacija izraza jasno upućuje na muškost. Sudjelovanja u rizičnim sportovima dokazuju žilavosti i većinom prikazuju maskulino iskustvo. Gledajući časopise za ekstremne sportove nailazimo na prikaze muškaraca koji s ponosom prikazuju svoja "ranjena" tijela (modrice, otekline..), čime jačaju predodžbu da ti sportovi zahtijevaju mušku hrabrost. Laura nema pretjerano izražen stav o navedenom izrazu, već svojim kazivanjem pokazuje toliku integriranost izraza u svakodnevnom govoru, da ne nailazi na nikakve probleme u potonjem: *" 'Imati muda' " doživljavam isključivo kao frazu i ništa više, nemam neke negativne osjećaje. Vjerojatno jer je učestala i u ženskom društvu."* (Laura P.)

Sličan odgovor nam daje i Ana, koja govori: *"Vrlo rijetko koristim taj izraz. On u meni ne budi nikakvu burnu reakciju. Doživljavam ga figurativno, što i jest za izraz: "Imati hrabrosti."*

Dok Ivana donosi drugačije viđenje: *"Nikada nisam doživjela doslovno, odnosno kao da je povezano s muškarcima. Meni je to ružan izraz, pa ga nikad ni ne upotrebljavam, ali ne smeta mi kad mi netko kaže. Iako vidiš, ima smisla da se ne koristi jer zapravo ispada da su samo muškarci hrabri. Žene su zapravo hrabrije, ali možda i promišljenije pa ispadne da neće napraviti nešto što muškarac hoće."*

Međutim, životni radovi sociolingvistkinje, Deborah Tannen nam govore upravo suprotno, pritom misleći na "*socijalne relacije, poput dominacije i podređenosti, koji su konstruirani u interakciji*"⁴. Navedeni izraz čini se toliko prirodnim i sveprisutnim da je potpuno opravdano priuipitati se ima li problema u njemu? Žena koja posjeduje samopouzdanje i nema potrebu uspoređivati se sa muškarcima za osjećaj vlastitog postignuća, vrlo lako može koristiti navedeni izraz bez ikakvog problema. No, ovdje se bavimo temom iz perspektive patrijarhalnih stavova koji su upisani u mnoge pore našeg društva, koje u nekim trenucima i prestajemo preispitivati, upravo zbog njihove "prirodnosti" i neproblematičnosti. Iako se feministički studiji ne bi složili s tim.

4. PROBLEMATIKA TIJELA

U posljednjih nekoliko desetljeća, intenzivira se akademsko zanimanje za pitanje tijela. Umjesto prijašnjeg gledanja na tijelo kao preduvjeta ljudskog djelovanja, razne discipline usmjeravaju pažnju na tijelo kao središnju brigu društvene teorije. Nastoje srušiti naturalistički pristup tijelu kao biološkom fenomenu, već redefinišu tijelo kao sociokulturni i povijesni fenomen. Tijelo postaje poprištem različitih kulturnih teorija, ponajprije feminističke i *queer* teorije, koje kroz problematiku tijela preispituju zadatost uvriježenih kulturnih teorija.

Problem uokvirivanja analiza, ocrtavanja granica i razgraničenja kad je u pitanju tijelo, ostaje izvor kreativne napetosti te izvor mnogih mogućnosti. Decentriranje fizičkog tijela i propitivanje epistemoloških pretpostavki proizvedenih u stvaranju prirodnih činjenica radikaliziralo je i relativiziralo našu perspektivu na nekoliko dihotomija: priroda/ kultura, sebstvo/drugost, um/ tijelo.

Međutim, tijekom posljednjih dvadeset godina konceptualni pristupi tijelu pokušali su prevladati radikalno odvajanje znanja i prakse (u poststrukturalističkom smislu, teksta i zakona), uglavnom kroz decentriranje kognitivne konstrukcije znanja. Interpretacije koje se, naročito, žele srušiti jesu dualnost uma i tijela ili koje su u osnovi dijalektične – poput oblika tijela, koje dijelimo na muško i žensko. Tijelo više nije oblikovano samo kao predložak za društvenu organizaciju, niti kao biološka crna kutija odsječena od 'uma', a dualnost prirode/kulture i uma/tijela se samosvjesno ispituje. Ovaj konceptualni prikaz odražava teorijske promjene koje su se dogodile u antropologiji

⁴ Tannen, Deborah (1996) *Gender and Discourse*. Oxford University Press. New York. str 10.

drugim društveno-humanističkim znanostima. Ono što čini bitnu razliku jest feministička strana koja vraća žensko tijelo i njegovu politizaciju, ali iz drugog smjera. Širenje antropologije, uz bok sociologiji, uključujući analize znanstvenih tekstova, imalo je osobit utjecaj na antropologiju tijela i vrste pitanja o tjelesnoj reprezentaciji i njegovom odnosu prema praksi. Antropologija tijela pruža izvrstan ključ za refleksiju ne samo teorijskih dilema, već i politike prakse koja se upisuje u samo tijelo. U tom smjeru će se kretati ovaj rad.

4.1 Reprezentacija ženskog tijela

Sport je ljudska aktivnost u kojoj je tijelo predmet najjačeg nadzora: istrenirano, disciplinirano, modificirano, ocjenjivano, komodificirano, sportsko tijelo je u fokusu ne samo osobe čije je, već i gledatelja, trenera. Upravo je ta izloženost tijela jedna od zanimljivosti koja dovodi do pisanja ovog rada. Preispitivat ćemo neke od temeljnih odrednica, koje je moguće katkad previdjeti. Potonje će biti preispitivano preko ženskog tijela. Postmoderni mišljenje tijelo stavlja u prvi plan, ali iz prizme kulturne konstrukcije, pritom svladavajući ograničenja biološke paradigme. Kao rezultat dobivamo složenije razumijevanje reprezentacije, ne samo tijela, već i općenito.

Kultura ekstremnog sporta snažno naglašava mušku tjelesnost, koja se prikazuje kao bolja predispozicija za bavljenje ekstremnim sportovima. Sudionici dobivaju poštovanje i prestiž od svojih kolega kroz pokazivanje fizičkih odlika, uključujući kombinacije vještine, mišićne snage, agresije, žilavosti, i iznad svega, hrabrosti. Među općom populacijom takvi atributi su poželjne, "prirodne" muške osobine.

U ovom radu nećemo se toliko baviti reprezentacijom ženskih sportašica u medijima, no i taj vid je ključan za cjelokupno razumijevanje situacije. Na taj način se:

*"input sportašica u našu kolektivnu svijest može prevesti u opojnu disfunkciju pažljivo umotanu u paket seksualiziranih reprezentacija žena u prikazanih u javnosti – to su slike koje umanjuju ili odbacuju vještinu i atletizam tih žena u naklonost naglašavanju njihovog fizičkog izgleda."*⁵

Iako se može činiti da prisutnost sportašica u medijima predstavlja temeljnu društvenu promjenu – da su sportašice stekle široko društveno prihvaćanje – u stvarnosti, ove "feminizirane" slike predstavljaju modernizirani pokušaj jačanja tradicionalnih stereotipnih slika o ženstvenosti i

⁵ Creedon J. Pamela (1994) *Women, Media and Sport: Challenging Gender Values*: Sage Publications. London; New Dehli. Str. 174

ženskoj seksualnosti. Što je još važnije, ovi feminizirani i seksualizirani portreti su jednostavno nove varijacije na vrlo stare teme: medijske slike kao proizvod ili oruđe patrijarhalnog ugnjetavanja žena – i njihovih tijela – kroz institucionalizirani i socijalno konstruirani sustav rodni uloga i vrijednosti.⁶

Bilo kakvo razumijevanje statusa žene kroz povijest moramo gledati kroz povezanost sa njihovim tijelima. Uloga žena u patrijarhalnom društvu opravdana je objašnjenjima koji leže u biologiji žene. I tako je ono po čemu se žena razlikovala od muškaraca gledano kao njezin invaliditet. Kako bi došlo do razbijanja ženske opresije bilo je potrebno suočiti se i uništiti mit o ženskoj biološkoj inferiornosti. Već prethodno navedeni članak Judith Butler, donosi još jedno zanimljivo razmišljanje koje potkrepljuje gore navedene tvrdnje: "*(...) spol se uspostavlja stilizacijom tijela, i prema tome, mora se shvatiti kao svakodnevni način na koji tjelesne geste, pokreti i propisi različitih vrsta predstavljaju iluziju fiksnog rodnog ja.*"⁷

Tijelo je obojano različitim značenjima, i na taj način ženska tijela koja su atletska, snažna i mišićava ometaju rodne binarnosti te stvaraju temelje za dekonstrukciju opresija koje su utemeljene na biološkim razlikama. Kulturno poimanje ženskog tijela dovodi se u svezu sa sportskim naporima koji zahtijevaju od žena da svoja tijela angažiraju u praksama koje su tipično povezane s muškošću. Žensko tijelo, kako bi bilo prikazano i doživljeno kao uspješno, uspoređuje se sa sportskim postignućima muškaraca koji postavljaju ljestvicu onoga što je potrebno postići kako bi se zadovoljili kriteriji. Na prethodno navedeno izvrsno se nadovezuje revolucionarno djelo Mary Douglas *Prirodni simboli* (1970), u kojemu je, među prvima, izrazila simboličku značajku tijela. U tom radu, Douglas tvrdi da "*(...) postoji jaka tendencija preslikavanja socijalne situacije u simbolički oblik.*"⁸ S obzirom na ovu predodžbu da se društvena situacija reproducira ili "replicira" kroz tjelesne simbole, tijelo možemo metaforički promatrati kao tekst koji se može pročitati kao "simbol ili označitelj" socijalnog svijeta kojeg nastanjuje. Iako ovaj pojam tijela kao homolognog odraza društvene forme nailazi na kritike jer su znanstvene koncepcije tijela postajale sve složenije, simboličko čitanje tijela Mary Douglas stoji kao jedno od definirajućih djela

⁶ Creedon J. Pamela (1994) *Women, Media and Sport: Challenging Gender Values*: Sage Publications. London; New Dehli. Str 28-29

⁷ Butler Judith (1998) *Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory*. Theatre Journal, Dec., 1998, Vol. 40, No.4. str 519

⁸ Douglas, Mary (2003) *Natural symbols: explorations in cosmology*, London and New York: Barrie&Rockliff

reprezentacijske perspektive. Ako je tijelo "tekst" na koji su upisana društvena značenja, tada je potreban zajednički rječnik, zajednički skup simbola kako bi se ta značenja dešifrirala. Naša tijela, u toj situaciji, prenose mnoštvo složenih informacija o sebi, sa ili bez namjere, a mi, i drugi pripadnici kulture u kojoj se to tijelo nastanjuje, smo stručnjaci u čitanju tih kulturološki specifičnih značenja.

Naravno, poruka koju tijelo nosi s vremenom se mijenja i u svakom dominantnom tekstu koji nastanjuje tijelo postoji "pukotina" koja može dopuštati rascjepljivanje "glavne ideje".

Nadalje, gledajući kroz povijesne kategorije, sport je od davnina prožet muškom dominacijom, nataložen je simboličnošću koja je obojana muškim kategorijama, i upravo u tome leži jedan od razloga teškog brisanja razlika između žena i muškaraca. Međutim, norme se mijenjaju, te se tu i tamo pojave kontradiskursi koji izazivaju dominantne ideologije i preispituju kulturu.

"U tijelu nema ničeg prirodnog, apolitičnog ili povijesnog, već je kulturno skriptiranje utisnuto na samom tijelu, to je ono što mu daje određena značenja u određenim kulturama i u određenim sociokulturnim kontekstima." (Adams, Schmitke, Franklin; *Tomboys, Dykes, and Girly Girls*)⁹

Sena Christian u članku pod nazivom *The Radical Potential of Women in Sports* (2004) piše: *"Gradeći svoju snagu u sportu, žene osporavaju glavni uzrok muške dominacije i ženske političke, ekonomske i socijalne podređenosti – fizičku dominaciju muškaraca nad ženama."*¹⁰ Također, navodi kako je jedan od načina na koji patrijarhalni socijalni sistem pokušava potisnuti radikalnost žena u sportu upravo preispitivanje feminiteti ženske sportašice. Sport stvara prostor unutar kojeg žene mogu izazivati stereotipe koji žensko tijelo prikazuju kao slabo, krhko i delikatno – slika koja je kontinuirano korištena u različitim oblicima i koja služi opresiji žena i sa mentalne i sa fizičke strane. Kako remodeliranje ženskog tijela, koje se nalazi u poziciji u kojoj može odbijati nametnute predodžbe, iako to niti malo nije jednostavno, utječe na sliku tijela kakvim ga vide žene, a kako muškarci unutar penjanja. Kako Choi (2000) u članku pod nazivom *Femininost i fizički aktivna*

⁹ Adams, Natalie; Schmitke, Alison; Franklin, Amy (2005) *Tomboys, Dykes and Girly Girls: Interrogating the Subjectivities of Adolescent Female Athletes*. *Women's Studies Quarterly*, Spring-Summer, Vol.33, No. ½. The Feminist Press at the City University of New York. Str. 19

¹⁰ Christian, Sena (2004) *The Radical Potential of Women in Sports: Off Our Backs*, Vol. 34, No 7/8. Str 27

žena iznosi mišljenje kako današnja slika tijela muškaraca i žena brišu razlike između potonjih, te ističe nužnost razlika:

*"Budući da je vidljivost žene s mišićima, koja pokazuje snagu, brzinu i okretnost, dosljednija tradicionalnim predodžbama muškosti, to nam daje još više razloga da budemo sigurni u žensku ženstvenost unutar sporta. To se smatra neophodnim kako u svijetu sporta, tako i u rekreacijskim vježbama kako bi se spriječilo umanjene vidljivih razlika između muškog i ženskog spola."*¹¹

4.2 Utjecaj predodžbe o tijelu na samu izvedbu

Tijelo pojedinca konceptualizirano je kao univerzalna biološka osnova na kojoj kultura prikazuje svoju beskrajnu različitost. Pitanje je kako kultura utječe na poimanje tijela te ima li utjecaja na izvedbenu komponentu. Kao što i sam početak poglavlja govori, tijelo je isprepletano biološkim i kulturnim stavkama. Kad bismo izuzeli biološke stavke i njihov utjecaj na izvedbenost, koje smo ranije naveli, što to kultura, odnosno usađena predodžba radi odnosu prema tijelu?

U našoj kulturi mnoge žene su naučile živjeti izvan svog tijela, a ne u njemu. Tradicionalne predodžbe ometaju razvoj tjelesnih vještina i samopouzdanja kod djevojčica i žena, jer je glavna i dominantna poruka to da su ženska tijela vrijedna više zbog svog oblika, ne toliko zbog svoje funkcije. Sa strane feminističke perspektive "(...) ljudska tijela su oblikovana i kontrolirana od strane normi i očekivanja rodnog društvenog poretka u kojem se generirana tijela proizvode za društveni svijet stvarajući identitete i samoodređenja."¹² Pitanje je kako te kulturne i strukturne prepreke utječu na fizički potencijal.

Naravno, da postoje biološke razlike između žena i muškaraca, no one nisu toliko važne kao naša percepcija o tim razlikama, s obzirom da se na tijelu konstantno odvijaju kulturni procesi, koji percepciju o tijelu čine fluidnom i nestalnom. Nezadovoljstvo vlastitim tijelom kod žena jasan je rezultat života u kulturi koja nas neprestano podsjeća da je ljepota središnji zahtjev ženstvenosti. Medijska kultura uči nas da je privlačnost izvor ženske vrijednosti i da atraktivan izgled zahtijeva značajne modifikacije prirodnog tijela. U ovom radu bavit ćemo se pitanjem kako upravo ta tražena

¹¹ Choi. P. Y. L. 2000. *Femininity and the Physically Active Woman*. Philadelphia: Routledge. Str.9.

¹² Choi. P. Y. L. 2000. *Femininity and the Physically Active Woman*. Philadelphia: Routledge. Str.79

predodžba utječe na izvedbu, kao i samo sudjelovanje u sportu. Putem analize tijela možemo otkriti kako rodna očekivanja o sposobnosti, tjelesnosti i tehnici penjanja još uvijek postoje, i usto, informiraju svakodnevnu praksu te na taj način utječu na samu izvedbu.

Trenutno se žene bore sa objektivizacijom tijela koja putem socijalne konstrukcije ženstvenosti ometa slobodno sudjelovanje žena u sportu i drugim aktivnostima koje su korisne za njihovo mentalno i fizičko zdravlje. Prema objektivizacijskoj teoriji, autora Fredericksona i Roberta (1997)¹³ iskustva seksualne objektivizacije socijaliziraju mlade djevojke i žene učeći ih kako se ponašati u skladu s tim da su njihova tijela predmeti koji se isključivo procjenjuju putem njihovog izgleda. Posljedično, dolazi do samoopredmećenja i internalizacije promatračeve perspektive na vlastito tijelo. Glavna karakteristika jest praćenje vanjskog izgleda tijela, koje izlazi iz uobičajenih potreba. Također, samoobjektivizacija i pretjerani nadzor tijela dovode do psiholoških posljedica poput srama, anksioznosti, smanjenog protoka i neosjetljivosti na tjelesne znakove.¹⁴ Iz vlastitog iskustva:

"Uf, bilo je tu puno problema prije nego što sam propenjala neopterećeno. Na vanjskoj stijeni baš i nemaš puno izbora, moraš biti fokusiran na ono što radiš, naročito u penjaju dugih smjerova. Nemoš' baš tamo mislit, kako mi izgleda guzica u ovoj pozi, jel mi ispao stomak, itd. Svi ti problemi koji dolaze sa bivanjem ženom. Misliš si, ma kud ću se još opterećivati i s tim, kad ono skužiš kolika je ta cijela mašinerija medija ukopana negdje duboko u tvom mozgu. Najveći problem imala sam kad sam prvo krenula na boulder, tamo već imaš vremena misliti o tome kako i što. Niža je stijena, ispod tebe strunjača, evo vremena za razmišljati o svom tijelu. Prije se nisam toliko bavila sportom, tjelesni nisam voljela upravo zbog te razine izloženosti. Druge djevojke su mi izgledale toliko neopterećeno, dok su, naprimjer, igrale odbojku. Ali su one svoje bitke vodile na nekim drugim frontama. Uglavnom, trebalo mi je puno vremena i puno dolazaka u dvoranu preko volje, iako sam to dubinski htjela. Sad je već malo bolje, ali i dok pričam s tobom, razmišljam kako imam preveliki stomak i moram nešto pod hitno napraviti po tom pitanju. Ništa, odo na špagu."

¹³ Fredrickson, B.L., & Roberts, T.A. (1997). Objectification theory. *Psychology of Woman Quarterly*, 21, 173 – 206

¹⁴ Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow*. New York, NY: Harper Perennial

Jedna od kazivačica, Laura, donosi potpuno drugačije viđenje, koje je neopterećeno i vlastitim viđenjem vlastitog tijela, kao i tuđim:

"Rijetko sam se znala uhvatiti u promišljanju oko razlika u mogućnostima i rezultatima. Prijepor s vlastitim tijelom sam uvijek pripisivala tome da jednostavno moram više trenirati za bolje rezultate, nikada mi fokus nije bio biti bolja od nekog suprotnog spola, pa čak niti istog, jednostavno se dovesti do svog maksimuma."

Jedan od važnijih elemenata pri izvođenju određenog sporta jest samopouzdanje. Ono što je zanimljivo, u sportskom penjanju i alpinizmu samopouzdanje je neizbježan dio uspjeha pri određenom usponu. To čak ni ne mora biti samopouzdanje u koje vjerujemo. Kao što sam i osjetila na vlastitoj koži, možemo se uvjeriti da je ono tu i na taj način si pripomoći:

"Uvijek sam imala problema sa samopouzdanjem. Tjelesni mi je bio, vrlo vjerojatno najomraženiji od predmeta tijekom osnovne i srednje škole. Mrzila sam tu vrstu izloženosti koja prati sport, i još te svi gledaju, ocjenjuju te. Nikako mi se to nije sviđalo, i većinom je završavalo tako da nisam ni odrađivala pojedine elemente koje sam trebala, niti sam dolazila. Sad shvaćam da se većina toga odvijala u mojoj glavi, ali je itekako utjecalo na moju izvedbu. E sad, kod penjanja je to već drugačije. U dvorani mi se tu i tamo pojave ti osjećaji, i većinom zakažem, ili uopće ne pokušam, čekam da svi odu, ili sjebem. Ali isto tako, sve je to u mojoj glavi, znaš, ekipa u dvorani je super i nema razloga za to što osjećam, ali što ćeš, tako je. E da, što sam htjela reći. Na stijeni stvarno nemaš vremena za takve pizdarije. Hej, moćna stijena je ispred tebe i ne pita za tvoje probleme sa samopouzdanjem, već ga izvučeš iz pete, kako god znaš. Ali isto tako, to je na neki način, i borba sa samim sobom i svojim strahovima i kompleksima. Na stijeni se sve briše, i zato je penjanje najbolja stvar za samoizgradnju."

5. FUNKCIONALNOST VLASTITOG TIJELA – VAŽNOST SNAGE I IZDRŽLJIVOSTI

Do modifikacije tijela dolazi iz raznih razloga – sudjelovanja u društvenoj skupini, polaganje prava na identitet u drugoj društvenoj grupi, radi signalizacije značajne promjene u socijalnom statusu – ali u sportu je važno postizanje značajki koje su potrebne za uspješno izvršavanje onoga što pojedini sport zahtijeva. U ovom slučaju bavimo se penjanjem. U idućem poglavlju bit će

objašnjene neke od glavnih značajki koje je potrebno ispuniti kako bi došlo do uspješno odrađenog treninga u dvorani ili prirodi, te koje su morfološke i fizičke značajke između žena i muškaraca.

Snaga je sposobnost izvršavanja sile. Kad pomislimo na to koliko je mišić jak, govorimo o tome koliko silu može proizvesti. Jači prsti mogu ispoljiti veću silu kako bi suspendirali težinu sa hvatišta. Jače ruke generiraju više sile za podizanje ili povlačenje veće težine. U penjanju se ne radi samo u tome koliko snage stvaramo, već u tome kako upotrijebiti tu snagu.

Dobre penjače karakteriziraju dobro razvijena mišićna izdržljivost i velika snaga (naročito gornjeg dijela tijela). Za uspone je potreba složena koordinacija, predviđanje, fleksibilnost i razmišljanje. Penjaču je potrebna prava ravnoteža snage, okretnosti i fleksibilnosti, u kombinaciji sa određenim mentalnim sposobnostima koje penjaču omogućuju da ostane "čiste" glave pod ekstremnim okolnostima.

*"Nakon puberteta aerobna sposobnost djevojaka je na razini od oko 70-75% sposobnosti mladića iste dobi. Takve spolom uvjetovane specifične različitosti u aerobnoj sposobnosti, koje se u prosječnoj populaciji zbivaju sa sazrijevanjem, valja pripisati različitim utjecajima muških i ženskih spolnih hormona na razvoj mišićnog tkiva i znatno većoj razini tjelesne aktivnosti u dječaka. Tjelesna aktivnost zbog korištenja mišića, uzrokuje povećanje mitohondrijskih enzima. Oba mehanizma uvjetuju veću količinu mišićne mase kod dječaka."*¹⁵

Posebni zahtjev alpinizma jest izdržljivost. Potreban je trening s kojim penjači postižu visoku razinu kardiovaskularne izdržljivosti snage koja omogućuje ulaganje ogromnog napora, bez ulaska u dugi energetske dug tijekom kojeg oporavak postaje nemoguć. Penjači uvijek nose više od vlastite težine. Sama odjeća i čizme mogu težiti 3 do 5 kilograma, a dereze ili skije na nogama donose još veću kilažu. Također, treba uzeti u obzir su planine varljive i vrijeme često ne ide "na ruku" sportašima koji se bore s dubokim snijegom i velikom nadmorskom visinom. Atletska spremnost koja je potrebna za alpinizam razlikuje se od drugih sportova upravo zbog elementa opasnosti, koji se povećava sa nespremnošću (bilo to tehničko znanje ili sama razina fizičke izdržljivosti). Marjeta Mišigoj-Duraković u studiji pod nazivom *Kinantropologija: biološki aspekti tjelesnog vježbanja* opisuje jednu od razlika između žena i muškaraca:

¹⁵ Mišigoj-Duraković, Marjeta (2008). *Kinantropologija: biološki aspekti tjelesnog vježbanja*: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Str. 235

*"Veličina srca u žena manja je nego u muškaraca dijelom kao posljedica manje ukupne veličine tijela u žena. Žene tako imaju i manje dimenzije lijevog ventrikula srca u odnosu na muškarce. Sportovi izdržljivosti osobito utječu na povećanje veličine kapaciteta srca, kako u žena tako i u muškaraca (...) sukladno također različitosti u veličini tijela, žene imaju i manju ukupnu količinu krvi: u žena ukupna količina krvi čini oko 1/15, a u muškaraca oko 1/13 ukupne tjelesne mase. Pri svakom zadanom submaksimalnom radu frekvencija srca (FS) u žena veća je nego pri istom radu u muškaraca. Također, u dječaka se opaža i brži oporavak (prema frekvenciji srca) poslije opterećenja."*¹⁶

Kardiovaskularni trening optimizira sposobnosti tijela da transportira kisik do mišića, uključujući mliječnu kiselinu i otpadne tvari koje odvodi od mišića. Također, povećava broj i elastičnost kapilara u cijelom tijelu, što pogoduje protoku krvi, održavajući toplinu ekstremiteta i poboljšavajući transport kisika. Ovo povećanje rezultat je većih zahtjeva tjelesnog tkiva za kisikom: kapilare rastu i šire se kako bi hranili ta područja. Učinak treninga snage (utega) na kapilare može biti čak i jači od utjecaja kardiovaskularnog treninga, jer snažni trening anaerobnog napora (snage) sužava krvne žile u mišićima i zaustavlja protok krvi u njima, dok istovremeno podiže krvni tlak. Opuštanje mišića omogućuje protok krvi, a stanje pritiska tjera krv kroz žile, istežući vaskularne zidove i gurajući kapilare u nova područja. Godine aerobnog (kardiovaskularnog) i anaerobnog treninga mogu izazvati do 30 posto povećanja kapilarne mreže. Jedna od kazivačica (Laura Polonijo) ponudila nam je svoje viđenje i svoje ideje oko pitanja funkcionalnosti, to jest važnosti snage i izdržljivosti:

"Postoje osjetne razlike u morfologiji muškog i ženskog tijela, kod samih treninga jedna od njih je veća snaga kojom se odlikuju muškarci, povezano s time i izdržljivost. Također što je konkretno potrebno za penjanje je njihova veća potreba/mogućnost dinamičkih skokova koju neupitno više koriste u odnosu na žensku populaciju. Žene također imaju prednosti, kao što su povećana gipkost, manja tjelesna masa, što pomaže kod penjanja i za određene smjerove, manja dimenzija primjerice dlanova olakšava stvar jer je moguće uspostaviti površinski kontakt s grifom. Tako da, različiti treninzi kod muškaraca i žena imaju smisla, jer na taj način omogućuju maksimalno ispunjenje potencijala, a to je ono što sportsko penjanje i predstavlja, bar u mojim očima."

¹⁶ Mišgoj-Duraković, Marjeta (2008). Kinantropologija: biološki aspekti tjelesnog vježbanja: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Str. 232

Navedeno je i opravdano u potonjoj studiji: "*Spolni diformizam u funkcionalno-fiziološkim sposobnostima postaje izrazit sa sazrijevanjem kada pod hormonskim utjecajem nastupaju znatne različitosti u veličini i sastavu tijela – s većim udjelom masti u djevojaka, snažnijim razvojem muskulature u mladića – kao i u pojedinim karikama transportnog sustava kisika.*"¹⁷

5.1 Izloženost tijela ekstremnim uvjetima

Penjanje može biti oblik bježanja od svakodnevnog života. Primarna motivacija većine penjača je prilika da istraže svoje osobne granice i steknu osjećaj vlastitih mogućnosti. Kako bi to učinili, guraju se do ruba svojih fizičkih i mentalnih granica.

*"Rizici povezani s penjanjem mogu igrati ulogu u pomaganju uspostavljanja penjača u pravo stanje uma da iskusi slobodu. Ako penjač nije usredotočen na svoju neposrednu situaciju, rezultat može biti katastrofalan. Opasnost od okoliša potiče penjače da uđu u pojednostavljeno mentalno postojanje. To zauzvrat pomaže penjačima da budu u skladu sa sobom, barem na određeno vrijeme. Dodajte ovome da, s obzirom na izoliranu prirodu uspona i etosa samozadovoljstva, često ima malo mjesta za jadikovanje, već samo za prihvaćanje i djelovanje. Jednom kada se odredi koja se situacija zahtijeva, jasno je da nema drugih opcija, osim postizanja onoga što treba biti učinjeno."*¹⁸

Penjanje kao sport na otvorenom penjačima nudi mnoštvo mogućnosti za doživljavanje i vrednovanje prirode. Zašto priroda igra tako važnu ulogu među penjačima? Nije na to jednostavno odgovoriti iz razloga što je priroda predmet samog sporta, priroda je, ujedno, penjačev partner. Zagovornici penjanja na otvorenom često kažu kako vani osjećaju terapijski utjecaj prirode na svoj život, kojem inače dominira užurban tempo. Tijekom penjanja sve se briše, ostajete samo ti i stijena. Penjač je izložen prirodi u njenom najčišćem obliku. Također, čovjek se mora nositi i sa vremenskim uvjetima, koji se često mijenjaju nekoliko puta dnevno, s varijacijama svjetlosti, s promjenom godišnjih doba. Penjanje po stijenama na otvorenom u penjačima pobuđuje želju za

¹⁷ Mišgoj-Duraković, Marjeta (2008). Kinantropologija: biološki aspekti tjelesnog vježbanja: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Str. 232

¹⁸ Stephen E. Schmid, Fritz Allhoff, Hans Florine - Climbing-Philosophy for Everyone Because It's There (2010) str.20

očuvanjem prirode. Međutim, kako bi sačuvali sve što priroda nudi, penjači ju moraju poštovati. Zanimljiva je perspektiva izlaganja ekstremnim uvjetima u kojima se kod penjača briše upisanost moći u njihova tijela, bar ne takve, kontrolirajuće moći. Na stijeni se brišu sve granice postojanja, ostaješ ti i stijena, nema puno prostora za teoretiziranja i razmišljanja. Tijelo je u potpunosti ogoljeno, izloženo moći prirodi, stijene. Čak bismo mogli reći i da je tijelo u navedenoj situaciji ništavno. Penjući se, pobjeđuje stijenu, ali i dalje zadržava strahopoštovanje bivajući svjesnim snage onoga što pokušava pokoriti.

'Izloženost' tijela je jedan od bitnih elemenata penjanja. Više je izraženo u alpinizmu, nego u sportskom penjanju, ali itekako i dalje postoji. Penjači će imati puno više samopouzdanja kada su na maloj udaljenosti od tla, kada mogu iskušavati potez u sigurnosti, s čim se briše element 'izloženosti'. Sportsko penjanje, ponekad penjače smješta u situacije u kojima su 100 metara iznad tla, u kojima moraju vjerovati u opremu i partnera, no isto tako znaju, da i ako padnu, neće pasti više od dva ili tri metra. Naravno, to ne umanjuje strah, ali ga je puno lakše kontrolirati. Ivana navedeno komentira na ovaj način:

"Često ne doživljavam tu riječ 'ekstremno' kao prolaznici koji bulje u tebe i slikaju te dok penješ pa se malo osjećaš kao u zoološkom. Kako sam češće sportski penjač, to je sve više-manje sigurno pa se tako i osjećam. Ko doma. Dok je alpinizam puno ekstremniji nego sportsko penjanje. Sportsko penjanje je ekstra sigurno ako je sve kako spada (oprema, glava, penjači, stijena...), naravno da su nesreće moguće, ali najčešće zbog nepažnje pojedinaca. Alpinizam ima dosta više prostora za rizik, a samim time je ponekad i zabavniji, ono čudno zabavno između preživjela sam/neću nikad više/kad idemo opet?"

Ekstremno se pokazuje kao pojam koji je karakteriziran kao opasan od strane vanjskih tumačenja, odnosno ljudi koji nisu u tom sportu. Oni koji se bave bilo kojim sportom, u ovom slučaju penjanjem ekstremno predstavljaju kao ono što jest rizično, ali gdje pojedinac sa svojim znanjem može utjecati na razinu opasnosti.

6. ODNOS MOĆI I TIJELA – KAKO SE MOĆ UPISUJE U TIJELO

Feministički znanstvenici tjelesne ideale ne gledaju samo kao simbole društvenih vrijednosti, već smatraju ,da tjelesni ideali također služe kao mehanizmi društvene moći i kontrole. Na primjer, ideal vitkog tijela ne simbolizira samo estetski ideal, već i unutarnju disciplinu koja je potrebna za njegovo postizanje. Možemo primijetiti, kako se želja za demonstracijom takve discipline očitovala u porastu poremećaja u prehrani posljednjih nekoliko desetljeća. To, naravno, ne isključuje mogućnost da je potonje postojalo i u različitim prijašnjim kulturama i vremenima, već je danas mogućnost medijske rasprostranjenosti i time veće moći, prisutnija. U potrazi za dominantnim idealom, žene se podvrgavaju ekstremnim režimima prehrane, tjelovježbe i raznim drugim oblicima tjelesnog poboljšanja te naporima , koji nerijetko čine štetu društveno relevantnijim iskazima. Možemo zaključiti da tijelo ne ostaje samo u području simboličkog: njegova snaga leži u sposobnosti da izravno utječe na ponašanje unutar društvene domene. U sportu, ako ga gledamo na prijašnje objašnjeni način, moguće je konstruiranje muškosti i ženskosti te stvaranja hijerarhije između potonjih. Sportska tijela, kao takva, ne moramo isključivo gledati kao pasivna, već kao aktivna prilikom svog prilagođavanja zahtjevima institucije (pritom misleći na sport općenito), mogli bismo reći da su *'aktivna u svojoj pasivnosti'*. Foucault (1979) je primijetio da moć djeluje konstitutivno i represivno. Moć djeluje tako da dominantne diskurse, pri čemu neke pretpostavke oblikuju prihvatljivi javni diskurs, naturalizira i čini ih zdravim razumom: to mnoge potencijale ostavlja izvan područja razumljivog. Ovakav sustav moći tada stvara osnovu za represivno djelovanje moći, pri čemu se čini "prirodnim" prihvaćanje određenih ponašanja kao "normalnih" i "moralnih", dok ujedno nadzire "devijantna" i " nemoralna" ponašanja. Tijelo je područje u kojemu Foucault i feministička teorija dijele interese. Uzimaju Foucaultovu teoriju i njegove ideje disciplinarne prakse i mikromoći kako bi pristupili problemu konstrukcije femininosti.

Budući da kulturno značenje i vrijednosti borave u materijalnom tijelu i na njemu, tijelo ne samo da odražava ove konstrukcije već ima i sposobnost da ih izazove. Tijelo, na taj način, služi kao sredstvo za društveno djelovanje čak i kad označava društvenu stvarnost: tjelesni (re)oblik odražava i motivira procese društvene reforme. Ženska tijela i socijalna konstrukcija idealnog ženskog oblika više ne odražava položaj žene u društvu: nude snažna sredstva za pregovaranje, redefiniranje i rekonceptualizaciju tog položaja. Socijalne konstrukcije prilično su složene,

nerijetko kontradiktorne, ali ono što je najbitnije, uvijek su u procesu i nikada nisu dovršene. Upravo su tijela i njihove diskurzivne interpretacije mjesta na kojim se mogu istražiti materijalni učinci moći. Također, ti se oblici otpora javljaju unutar društvenih struktura koje već indeksiraju postojeće odnose moći:

*"Iako mnoge ženske zaljubljenice u ekstremne sportove pokazuju određene kombinacije sile i vještina mnogo učinkovitije od mnogih muških sudionika, postojanost normalnih razlika u tjelesnim sposobnostima ostaje jedan od glavnih načina na koji superiornost muškaraca postaje "naturalizirana". Ključni problem je postojanje ideologije koje služe kao simbolički dokaz muške nadmoći i prava da vladaju i rade na opravdanju isključenja žena iz događaja i medija."*¹⁹

Foucault tijelo gleda kao tekst u kojeg je upisana socijalna realnost. Ako to jest tako, što nam tijelo može reći? Posljedično dobivamo sportska tijela koja su proizvedena u sociopolitičkim uvjetima u kojim istovremeno jačaju i podrivaju postojeće strukture moći na način koji propituje stalnost rodnih identiteta. To jest, sportska tijela možemo promatrati kao teren na kojemu se odnosi moći konstantno testiraju i osporavaju na brojnim mjestima društvenih zbivanja. Zanima nas kako su društveno ugnjetavanje i strukture moći upisani u ljudska fizička tijela. Odnos tijela i društva je vidljiv, no proučavajući kako se na tijelo gleda, možemo donijeti općenitije zaključke o uvjetima moći u društvu.

*"No tijelo je također izravno uronjeno u političko okruženje: odnosi moći imaju na njega neposredno djelovanje; prožimaju ga, obilježavaju, uspravljaju, podvrgavaju mučenju, primoravaju na razne poslove, prisiljavaju na ceremonije, zahtijevaju od njega neke znakove."*²⁰

Foucaultova rasprava o biomoći duboko je utjecala na antropološke prikaze tijela. Središnji u ovoj teoriji je koncept nadzora, institucionaliziran disciplinskim tehnikama, što rezultira proizvodnjom "poslušnih tijela". Foucault, zabrinut zbog epistemološkog prelaska u modernost, koji je kritizirao s obzirom na njegove objektivizirajuće prakse, okrivljen je zbog toga što nije precizirao provedbu

¹⁹ Douglas, Booth; Thorpe, Holly. Berkshire encyclopedia of extreme sports. 2007, Berkshire Publishing Group LLC, Massachusetts

²⁰ Michael Foucault (1994) Nadzor i kazna: rađanje zatvora. Informator: Fakultet političkih znanosti. Zagreb. Str. 25

mikrofizike moći u praksi. Unatoč tome, njegov rad duboko je oblikovao antropološko razumijevanje hijerarhije, onog u kojem se odnosi moći i znanja izričito izražavaju.

Nadovezujući se na poglavlje o menstruaciji, možemo progovarati o potonjem i iz ove perspektive; upisanosti moći i opresije u žensko tijelo kroz nevidljivost menstruacije. Na taj način dobivamo odvojenost od vlastitog tijela, više ne pripada nama, već vanjskom svijetu. Nepričanje o navedenom dopušta vanjskim faktorima da stvaraju vlastiti narativ. Posljedično, patrijarhalne socijalne norme su internalizirane. Čitajući Simone de Beauvoir, nailazimo na zanimljivo gledište prema kojemu su muške osobine povezane sa dominantnom percepcijom muškog tijela, kao što su, već i ranije spomenuto, čvrstoća, agresivnost, snaga. Međutim, muškarac je smatran, za razliku od žene, sposobnim nadići definirano, pritom misleći na njegove biološke kapacitete korištenje njegovih racionalnih sposobnosti. Za razliku od njih žene su u potpunosti definirane u smislu njihovih fizičkih kapaciteta: ograničenja seksualnosti u okviru suprotstavljanja muškosti i ženstvenosti, sramote menstruacije, konstrukcije ženske seksualnosti kao nedostatka ili "frigidnosti".

"Tipično je da pubertet transformira djevojačko tijelo. Krhkije je nego nekoć. Ženski organi su ranjivi, njihovo funkcioniranje osjetljivo. Čudne i neugodne, grudi su teret. U napornim vježbama podsjećaju je na svoju prisutnost, drhte, bole. Od tog trenutka, mišićna snaga, izdržljivost, agilnost žene, postaju inferiorni muškima. Neuravnoteženost hormonskih lučenja stvara živčanu i vazomotornu nestabilnost. Mjesečnice su bolne: glavobolje, ukočenost, bolovi u trbuhu čine ih bolnima, čak i nemogućima; uobičajene aktivnosti. Tim mukama često se pridružuju psihičke smetnje; živčana, razdražljiva, žena često svaki mjesec prolazi kroz stanje poluotudenosti. Središnja kontrola živčanog sustava i simpatikusa više nije osigurana. Poremećaji cirkulacije, izvjesne autointoksikacije tijelo pretvaraju u zaslon koji stoji između žene i svijeta, vruću maglu koja je tišti, guši i odvaja: kroz tu bolnu i pasivnu put, cijeli svemir je pretežak teret. Oprimirana, potopljena, postaje strana samoj sebi zato što je strana ostatku svijeta. Sinteze se raspadaju, trenuci više nisu povezani, druge prepoznaje samo apstraktno. Ako rasuđivanje i logika ostaju netaknuti, kao u melankoličnom deliriju, podčinjeni su iskazima strasti koji izbijaju iz organskog

*nereda. Te su činjenice veoma važne, ali žena im daje težinu svojim načinom njihova osvještavanja."*²¹

*"Katkad u razdoblju koje možemo nazvati predpubertetom i koje prethodi pojavi mjesečnice, djevojčica još ne osjeća gađenje prema svom tijelu. Ponosna je što postaje ženom, sa zadovoljstvom očekuje rast svojih grudi (...). još uvijek ne shvaća značenje fenomena koji se u njoj odvijaju. Njih joj otkrije prva menstruacija i tada se pojave osjećaji srama. Ako postoje od prije, od tog trenutka se utvrđuju i jačaju."*²²

U ovom djelu ćemo ispitati kazivačice koliko su otvorene u razgovoru o hormonalnim promjenama o tijelu i razgovaraju li o tome na treninzima, otvaraju li se penjačkim partnerima, te koliko otvoreno o tome razgovaraju među ženskim društvom?

6.1 Pitanje menstruacije

Ovo poglavlje otvaramo sa zanimljivom činjenicom o Komodo otoku. U dalekoj Indoneziji, razgovori o menstruaciji odvijaju se otvoreno i neopterećeno, uglavnom kako bi se pomoglo ženama da ne budu ugrizene od strane Komodo zmajeva. Zmajevi mogu namirisati krv (tako i menstrualnu) na prilično velike udaljenosti i s velikom točnošću zbog čega je povećana mogućnost napada žene koja menstruira. Pri ulasku na otok, žena mora potpisati izjavu u kojoj piše da trenutno nema menstruaciju; u suprotnom ne smije ući na otok. Ova činjenica nam pomaže u kreiranju ovog poglavlja; što sve žena ne može ili joj je otežano prilikom menstruacije?

Menstruacija kao simboličan i konkretan podsjetnik na plodnost i ženstvenost. Štoviše, redovito pojavljivanje pojačava postojeće odnose moći između muškaraca i žena: žene doživljavaju ovu mjesečnu "nesposobnost", a muškarci ne. Žene su često upozoravane da se ne natječu i ne treniraju tijekom "nestabilne premenstrualne i intramenstrualne faze, kada se smanjuju koncentracija, oštrina osjetilnih percepcija i brzina reakcija, što može dovesti do nesreća". Ovakav pristup

²¹ Simone de Beauvoir (2016), Drugi spol. Naklada Ljevak, Zagreb. Biblioteka: Posebna izdanja. Str. 344

²² Simone de Beauvoir (2016), Drugi spol. Naklada Ljevak, Zagreb. Biblioteka: Posebna izdanja. Str.326

menstruaciji ne razlikuje se mnogo od starijih mitova o mentalnoj nestabilnosti povezanoj s menstrualnim ciklusom. Unatoč, svom napretku današnjeg društva, menstruacija i dalje ostaje nešto što je utišano, marginalizirano, trivijalizirano. Ali, isto tako, u menstruaciji možemo naći prostor za subverziju, što nam i potvrđuje mišljenje jedne od kazivačica, koja menstruaciju ujedno vidi kao prokletstvo i blagoslov, smatrajući ju razlogom posebnosti i moći žena. Menstruacija je upisana u žensko tijelo, te nam time pomaže u rastvaranju vidova društvenog utjecaja. Također, može imati i ulogu zajedničkog jezika, tjelesne povezanosti te solidarnosti među ženama.

Iduće kazivanje možemo povezati sa rastom studija o menstruaciji, koje potonju smatraju prostorom za aktivizam i otpor. Aktivizam građen oko menstruacije nam dopušta prisvajanje socijalne promjene koja se odnosi na mnoge vidove društva. Nećemo se toliko baviti tim vidom menstruacije, ali je bitno i izraziti takvu vrstu mišljenja, koja otvara prostor za razvijanje otvorenog govora o menstruaciji. Možda utječe na sportsku izvedbu, ali govorom o njoj otvaramo prostor za zdraviju komunikaciju među spolovima. Laurino mišljenje o utjecaju menstruacije na izvedbu nam daje 'i jednu i drugu stranu medalje':

"Menstruacija je naše prokletstvo i blagoslov. Zato smo tako posebne i moćne. Da, tijekom samog menstrualnog ciklusa većinom sam izbjegavala treninge jer volim slušati i paziti na svoje tijelo, a ne ga silovati radnjama koje jednostavno nisu primjerene za te dane. Na sreću nisam od onih koje se muče sa ekstremnim promjenama raspoloženja, iako svakako tjelesno sam tada za neke druge aktivnosti/neaktivnosti. Ne sjećam se da sam baš ikada penjala dugi smjer u vrijeme menstruacije, vjerojatno neki kraći pa mi nije ostao gorak okus. Ali da ne volim i nije mi gušt penjati u tim danima, pa i izbjegavam."

Menstrualni ciklus proizvodi čitav niz učinaka, od fizičkih do mentalnih, koji se uvelike mogu razlikovati u svom utjecaju na žene, ali ono što je zajedničko svima, jest promjena. Svakog mjeseca tijelo žene prolazi kroz razne tjelesne promjene koje utječu na funkcioniranje vlastitog tijela. I kad je s tjelesne strane sve u redu, veliki broj žena doživljava barem neki oblik nelagode tijekom predmenstruacijskog i menstruacijskog stanja. Ovo stanje, koje se događa iz mjeseca u mjesec žene, u neku ruku, onesposobljuje. Osvrnut ćemo se na vlastito mišljenje :

"Uf, to je zanimljivo, da. Evo baš sam se neki dan spremala za dvoranu, to jest trebala sam ići nakon posla. I nešto me izbacilo iz takta, i kao da je pokrenulo niz raznih emocija koje uopće nisam mogla kontrolirati. Teški rollercoaster. U isto vrijeme sam htjela plakati, bila sam ljuta bez

ikakvog posebnog razloga, užasno živčana. I pazi, to je bilo tjedan dana prije menstruacije. I, kako je taj dan završio? Samo sam odlučila otići doma i zaspati, ništa drugo uopće nije dolazilo u obzir. Čitala sam različite knjige koje govore da bi trebalo osvijestiti takva stanja i staviti pod kontrolu, ali, jebeš ti to nekad je to nesnosno."

Ovdje imamo primjer odustajanja od treninga, i to samo zbog hormonalnih promjena, koje još nemaju veze sa krvarenjem, grčevima i tjelesnom nemogućnošću izdržavanja težih napora. Naravno, prethodno kazivanje bi mogli čitati i na način da svatko ima loš dan, ali mislimo da se potonje odnosi na hormonalne promjene, koje nerijetko nisu pod našom kontrolom, a itekako utječu na naše odluke i mogućnost izvedbe.

"Biološki položaj žene za nju predstavlja hendikep, tomu je tako zbog perspektive iz koje je se poima. Živčana osjetljivost, vazomotorna nestabilnost, kad se ne pretvore u patološke, ne brane joj nijedno zanimanje. I među samim muškarcima postoji velika raznolikost temperamenata. Indisponiranost dan-dva mjesečno, makar i bolna, također nije prepreka. Zapravo se brojne žene njoj prilagođavaju, a osobito one kojima bi mjesečno 'prokletstvo' moglo dodatno smetati: sportašice, putnice, žene s fizički teškim zanimanjima. Većina zanimanja ne zahtijeva veću energiju od one koju žena može pružiti. A u sportovima zamišljeni cilj nije uspjeh neovisan o fizičkim sposobnostima, nego ostvarenje perfekcije svojstvene svakom organizmu zasebno"²³

Neke žene ju osjete manje, neke više, međutim, fokus ovog rada bit će stavljen na iskustva žena u kojima im menstruacijski ciklus utječe na izvedbenu komponentu penjanja. Ivana navodi primjer u kojemu menstruacija kreira odnos prema treningu za razliku od treninga muškaraca koji se ne susreću sa preprekama koje se događaju iz mjeseca u mjesec :

"Svakako postoje različitosti u strukturiranju treninga za žene u odnosu na muškarce. Naravno, ovisi i o genetskim dispozicijama pojedinaca, ali uglavnom bi trening za žene trebao biti prilagođen mjesečnom ciklusu, ovisno o hormonalnim promjenama, jer o tome ovisi snaga i izdržljivost. Osim bolova i nelagode, često osjećam i veći strah i nesigurnost. Vrlo je korisno pratiti svoj ciklus kroz duži period i bilježiti kako se osjećamo u kojoj fazi te to iskoristiti kako bi rasporedili treninge da maksimiziramo njihovu učinkovitost. Sve više zamjećujem upravo tu

²³ Simone de Beauvoir (2016), Drugi spol. Naklada Ljevak, Zagreb. Biblioteka: Posebna izdanja. Str.347

razliku i nagle oscilacije, dok je kod muškaraca više-manje isto, eventualno su umorni, dok mi žene pored umora, imamo i ove komplikacije, ali ako ih naučimo pravilno iskoristiti, možemo imati i benefite. Naj snažnija sam si dan – dva prije menstruacije, baš dosta. Ali moramo prihvatiti i naučiti trenirati s tim što imamo i ne razmišljati kako je dečkima dobro. A puno znači i podrška i razumijevanje s njihove strane."

Kao što vidimo iz navedenih intervjua, ne nalazimo na "negativan" govor o menstruaciji. Potonja kazivačica čak iskazuje i benefite i navodi nas da razmislimo o njihovom iskorištavanju. Isto tako, zaključujemo da menstruacija dovodi žene u prijetnju sa vlastitim tijelom te nas navodi na nužnu prilagodbu. No ono što zaključujem iz vlastitog iskustva; "*Menstruacija ne utječe na tijelo žene samo 3,4 dana prije i tijekom, već se promjene događaju skoro kroz cijeli mjesec. Kao što i Ivana kaže moramo naučiti slušati svoje tijelo kako bi uspjeli doći do kompromisa."*

7. SPORT KAO ARENA ZA RESTRUKTURIRANJE PRAVA ŽENA

Sportski odnosi su "pozitivno" narušeni u posljednja dva stoljeća, a jedan od glavnih uzroka jest emancipacija žena. Emancipacija se, s jedne strane vidi u stjecanju prava i sloboda, dok ju s druge strane vidimo u temeljnim promjenama pri razumijevanju ženstvenosti i ženske prirode, usporedno s tim dolazi i do preispitivanja muškosti i muške prirode. Na taj način su u pitanje dovedene dugogodišnje predrasude o ženskim intelektualnim, moralnim i drugim sposobnostima, te posljedično do djelomičnog brisanja prepreka s kojima se žene suočavaju u svakodnevnom životu, bilo to obiteljski, privatni, poslovni vid života. Feminističke teoretičarke pokazale su da postojeće razlike između muškaraca i žena (na kojima je uspostavljena hijerarhija), ne postoje niti su društveno utemeljene, tj. promjenjive su i relativne.

Sportsko penjanje i alpinizam izabrani su kao sportovi kroz čiji filter možemo provući paralelu sa tradicionalnim sportovima (poput nogometa) i primijetiti kako kod alternativnih (ekstremnih) sportova postoje veće mogućnosti za otpor i narušavanje rodnih veza. Navedeno, pretpostavljamo ima veze sa rađanjem i širenjem potonjih vrsta sportova usporedno sa uspinjanjem drugačijih pogleda na svijet, u koje je uključena rodna perspektiva. U tradicionalnim, institucionaliziranim i natjecateljskim sportovima puno je vidljiviji dominantniji odnos između muškaraca i žena, nego kod alternativnih, mlađih sportova koji su obilježeni fluidnijim rodnim identitetima i odnosima.

Ekstremni sportovi dopuštaju mogućnost oslobađanja ženskih tijela od represije koja je usmjerena prema njima, više nisu žrtve discipline i kontrole.

Ekstremni sportovi imaju relativno kratku povijest. Mnogi od njih nastali su tijekom 1960-ih i 1970-ih u kritičkom trenutku kada je sve veće sudjelovanje žena počelo izazivati sport kao ekskluzivnu mušku "arenu". U korist ekstremnim sportovima ide njihovo kratko postojanje. Za razliku od modernih sportova, ekstremni sportovi nisu opterećeni godinama ukorijenjenog seksizma, kojeg primjećujemo kod ostalih sportova. Neki od dokaza su sve veća razina sudjelovanja i mogućnosti za žene u ekstremnim sportovima koje donose liberalni naporni koji podržavaju razvoj snažnih, individualnih žena koje se ne boje izazvati muške suparnike. Ali, ne smijemo se zvesti tom idejom mladog sporta, jer ipak, kao i u većini modernih sportova, ipak su muškarci ti koje bi mogli smatrati utemeljiteljima.

Sport je oduvijek bio smatran muškim teritorijem. Jedan od razloga takvog načina razmišljanja nalazi se u tome što je sport kreiran putem rodne ideologije. Jay Coakley (2009)²⁴ u studiji pod nazivom *Sports in society: Issues and controversies* navodi da je srž muške odgovornosti ležala u fizičkoj zaštiti žene, te je na taj način sport bio idealno mjesto za utvrđivanje i dokazivanje heteroseksualne muževnosti. Kako je sport dugi niz godina bio područje u kojima su većinom djelovali muškarci, tako je došlo i do postavljanja pravila koja su njima išla u korist. Ulazak žena u sport dovodi do restrukturiranja odnosa, koji su samom početku mogli činiti fiksima. Međutim, jedan od najvećih problema s kojim se žene susreću, upravo jest problematika tijela. Kao što je i ranije navedeno, žensko tijelo se smatra nepodobnim za ono što sport zahtijeva, shvaćeno je kao pasivno, inertno, nesposobno. No, kao što ćemo vidjeti, upravo zbog takvih pretpostavki, moguće su i najveće promjene. Kao što pišu Besnier i Brownell (2012) u članku pod nazivom *Sport, modernost i tijelo*:

"Rekonceptualizacija tijela kao kulturne konstrukcije omogućuje sagledavanje kako sport putuje preko granica i otvara prostor ispitivanja kako sport stvara veze između ljudi(...)"²⁵

Ako bismo sport gledali kao kritičku arenu, žene bi imale pravo u borbi protiv stereotipiziranih slika koje ženu prikazuju kao poslušnu, pasivnu, inertnu, nesposobnu. Na taj način sport je arena

²⁴ Jay Coakley. *Sports in society: Issues and controversies*. McGraw-Hill, New York, 2009

²⁵ Besnier Niko, Brownell Susan (2012) *Annual Review of Anthropology*, vol 41, pp.443-459

u kojoj žene preispituju patrijarhalnu kontrolu i regulaciju ženskog tijela. Žene u sportu imaju mogućnost restrukturiranja pojmova ženskosti, ujedno, mogu pronaći dobre temelje u sportu, kojeg možemo smatrati poljem u kojemu žene i dalje mogu iskazivati snagu svoga tijela. Istovremeno, mogu preispitivati mušku instituciju sporta baveći se sportom na način koji se odvaja od zastarjelih, stereotipiziranih predodžbi o idealnoj ženstvenosti i muškosti. Prema tomu, sport je jedno od najznačajnijih mjesta kojim su obilježene rodne granice i proširena njihova značenja kako bi došlo do prikazivanja neizbježnih razlika između muškaraca i žena, naročito u smislu podcrtavanja pretpostavke o inherentnoj muškoj superiornosti.

*"Sport je dvosmisleno mjesto vidljivih i označenih utjelovljenih identiteta gdje se diskursi moći koji dominiraju u širem društvu često mogu pretjerano povećavati kako bi se sportske arene izgradile kao istinski zatvori za one koji su marginalizirani kao 'Drugi' u svakodnevnom životu."*²⁶

Nije iznenađujuće da su tradicionalne definicije "ženskog spola" bile suprotne tradicijskim definicijama "sportašice". U povijesti su ove društvene definicije i očekivanja rodne uloge generacijama isključivale žene iz sporta. Tjelesna vještina, snaga, veličina, način držanja pružaju nam rodni identitet i komuniciraju svoj spol s drugima. To je način gledanja koji je potrebno napustiti, takvo nastojanje je vidljivo i nailazi na uspjeh. U posljednja dva desetljeća došlo je do značajnih promjena u vezi s ulogom žena općenito i posebno s njihovim uključivanjem u sport. *Naslov IX*, koji je postao prekretnica u ženskom sportu, bio je odraz ove društvene promjene. *Naslov IX* odnosi se na američki zakon koji je donesen 1972. godine te se odnosi na promicanje rodne ravnopravnosti unutar sustava obrazovanja.

Kad bismo prihvatili gledanje na sport kao instituciju muške dominacije i kontrole, tada ulazak žena u ovo područje na nacionalnoj razini po definiciji predstavlja temeljni izazov muškoj privilegiranoj moći. Iako je onima koji su na vlasti možda neugodno zbog izazova, zbog saveznog zakona (*Naslov IX*), više ne mogu isključivati ili ograničiti sudjelovanje žena u sportu bez straha od legalnih posljedica. Međutim, malo je vjerojatno da bi dominantna struktura moći voljno prihvatila društvenu promjenu koja bi u osnovi mogla promijeniti njezinu osnovu kontrole. Stoga je središnje pitanje kakve strategije otpora su ostale koje se ne žele podložiti ovoj društvenoj

²⁶ Aitchison Carmichael, Cara (2007) *Sport and Gender Identities: Masculinities, femininities and sexualities*. Routledge: Taylor & Francis Group. London and New York. Str. 1

promjeni, koje ne žele da se bitno promijeni odnos snaga i što možemo od njih vidjeti u kazivanjima.

7.1 Ponašanje u sportskoj dvorani

U ovom poglavlju bavit ćemo se dominantnim kulturnim diskursima koji stvaraju širi socijalni kontekst i utječu na svakodnevne odnose, ujedno stvarajući sliku koju žene prisvajaju. Zanima nas kako se to na terenu realizira.

Treniranje za penjanje na vanjskoj prirodnoj stijeni, odvija se u sportskim dvoranama. Dvoranu, kao takvu, možemo čitati kroz Bourdieuovu koncepciju *habitusa*, gdje se:

*"(...) različiti habitusi predstavljaju kao sustavne konfiguracije svojstava koje izražavaju razlike objektivno upisane u uvjete života u obliku sustava diferencijalnih odnaka koji funkcioniraju kao životni stilovi, kad ih opažaju agensi opskrbljeni shemama percepcije i aprecijacije, nužnim za otkrivanje, tumačenje i procjenu pripadnih obilježja, habitus nije samo strukturirajuća struktura koja organizira prakse i percepciju praksi, nego i strukturirana struktura."*²⁷

Gledajući na taj način, životni stilovi ističu se kao sustavni proizvodi habitusa koji prema svojim međusobnim relacijama postaju društveno označeni sustavi znakova. Habitus se odnosi na sustav postojanosti, uobičajeni način postojanja, koji se usađuje u tijelo kao rezultat objektivnih uvjeta svakodnevnog života; to je "povijest utjelovljena u tijelo". Bourdieu je pristupao sportu kao dijelu njegove veće potrage, sintetizirajući rad Maussa i Merleau-Pontya radi razumijevanja kako tijelo i njegove prakse artikuliraju ugrađene agense u strukture. Suprotno tome, Turner je smatrao da su jednokratni događaji poput ritualnih praksi, kao što je sportsko događanje za antropologa važniji od navika. Prema Turneru to su načini na koje sudionici u kulturi pokušavaju artikulirati značenje.

"Društvena stvarnost obavijena je svakodnevicom, te proučavanjem svakodnevnih kultura, pritom smatrajući penjače refleksivnim akterima koji sudjeluju u stvaranju raznolikih, fluidnih i proturječnih identiteta, možemo dobiti analizu koja osvjetljava uobičajene i izvanredne aspekte

²⁷ Bourdieu, Pierre (2011) Distinkcija: društvena kritika suđenja, Zagreb: Antibarbarus. Str.158

svakodnevnog iskustva i kulturnih praksi u penjanju, i općenito, otkriva složen i nijansiran odnos između sporta, društva i kulture."²⁸

U svom radu o sportu i klasi, Bourdieu je pokušao razumjeti način na koji su različiti sportovi upisivali društvenu klasu u tijelo. Sport, kao takav, promiče ne samo hijerarhiju socijalne klase, već i druge oblike društvene nejednakosti. Jedan od nedostataka teorijske prakse za antropologe sporta je taj što joj nedostaje dobro razvijen koncept kulture koji može objasniti načine na koje je praksa kulturno organizirana kulturnim shemama, mitovima, simbolima, ritualima itd. Iz tog razloga "tjelesna kultura" bolji je alat od habitusa, jer se oslanja na antropološki koncept kulture kako bi kontekstualizirao tijelo unutar lokalnih značenja koja su značajna za ljude čije je tijelo u pitanju.²⁹

Nerijetko sam čula da je penjanje više od sporta, da se ne radi samo o sportu, već i posebnoj vrsti životnog stila kojim je penjanje obilježeno, ljude također privlači penjačka zajednica i međusobna potpora i energija koju pronalaze bilo to u penjačkoj dvorani, bilo to na stijeni. Kazivači su često spominjali osjećaj 'pripadnosti' koje vežu za penjanje. Ako je identitet relacijski i konstruiran kroz odnose kao što su "mi" i "oni", ključan je osjećaj zajedništva s drugim ljudima. Pojam "sportske" zajednice uključuje prijateljstvo i kolektivitet kroz zajednička iskustva i prakse, ali također može potaknuti i natjecanje i rivalstvo.

7.2 Odnos žene sa ženom

Ženska suparništvo s drugim ženama i njihova tendencija da se objektiviziraju tema je koja također može donijeti odgovore na prirodu samih odnosa tijekom bavljenja sportom. Jedan od razloga zašto se djevojke odvrćaju od bavljenja sportom jesu rodne poruke o tome koji su sportovi prikladni za njih. Djevojke bi, kroz odrastanje, vrlo vjerojatno mogle odustati od sportova koji se smatraju muškim sportovima. Također, ženski sportovi, poput ritmičke gimnastike, umjetničkog klizanja, sinkroniziranog plivanja vrlo često su shvaćeni manje ozbiljno od tzv. muških sportova,

²⁸ Victoria Robinson, *Everyday masculinities and extreme sport_male identity and rock climbing*. Str. 24

²⁹ Ortner SB. 2006. *Anthropology and Social Theory: Culture, Power, and the Acting Subject*. Durham, NC: Duke Univ. Press. Str.450

iako navedeni sportovi jesu fizički zahtjevni. Možda razlog leži u tome što sportašice nose šminku i tematski skrojene kostime, a njihov napor nerijetko, izgleda graciozno i bez ikakvog unošenja truda. Zanima nas u kakvu poziciju odnosa gore navedena situacija dovodi djevojke, žene, unutar sportskog penjanja tj. alpinizma. Dolazi li do osnaživanja međusobnih veza ili se priklanjanju muškim, utabanim metodama treniranja? No, koliko saznajemo kroz obavljene intervjue upravo se događa suprotno. Penjanje nije sport rezerviran za muškarce, ako je nekada i bio, to se promijenilo:

"Meni je zapravo diskriminacija i kada me netko pohvali što sam nešto popela kao žena. Na primjer, jedan prijatelj je za smjer (koji je bio moj prvi 8a) rekao da je odličan smjer blabla, odličan kao prvi 8a za žene. On je to htio reći dobronamjerno, kao stilom koji više odgovara ženama ili kaj god, ali meni je to kao uvreda. Bar u današnje vrijeme kad su žene jake i ravnopravne s muškarcima u penjanju i podvizima. A simpatično mi je kad ja, ovako mala žena, dođem u neku dvoranu i popnem sve projekte nabilanim (umišljenim) mačo muškarcima." (Ivana S.)

Partnerstvo je jedno od obilježja alpinizma. U narednim paragrafima pokušat ćemo razraditi što to točno znači i kako to utječe na ženske odnose? Dotaknut ćemo se teme tehnike kojoj je potrebno da bude pod nadzorom: potrebno je pažljivo promatrati kako bi se primijetile pogreške u kretanju i pronašle ispravke. Učiniti to samostalno, vrlo je teško. Pogreške se, nerijetko, skrivaju ispod slojeva navika. Uz to, penjači ne mogu vidjeti vlastita tijela, pa često pogrešno pretpostavljaju da potez čine usporedivo s nekim drugim. Gotovo je nemoguće kinestetički zamisliti pokret koji se drastično razlikuje od ostalih pokreta koje smo učinili. Stoga, iako je moguće napredovati samostalno u tehnici treninga, nedostatak vanjskih povratnih informacija neizostavno vodi u slijepe ulice iz kojih je teško pobjeći. U boulderingu se često događa da skupina penjača koji rade na istom problemu zajedno istražuju njegove tajne. Penjači se međusobno promatraju tražeći savjete o najboljem smjeru kretanja ili položaju tijela na ruti. Iako među partnerima može postojati konkurencija, uzajamne koristi stečene suradnjom obično su dovoljne ljudima da odvoje ego. Zadovoljstvo je raditi s partnerom. Ne samo da dobiješ informacije o svom penjanju, već i postaješ bolji u analiziranju drugih tehnika, te posljedično u uočavanju vlastitih tehničkih prednosti i nedostataka. Jedno od najučinkovitijih partnerstava je između jednako dobrih penjača s različitim stilovima. Jednaka sposobnost omogućuje rad na istim smjerovima ili problemima, dok različiti

stilovi donose korist i jednom i drugom. Bitna sposobnost u radu s partnerom je naučiti uočavati pogreške u kretanju, prosuditi njihovu važnosti i osvijestiti svog partnera, te tim putem i samog sebe.

Nadalje, uspjeh i opstanak ovise o intimnom razumijevanju jedni drugih. Zbroj energije, mudrosti i snage volje dva partnera – kad su ti partneri dobro prilagođeni jedni drugima nakon zajedničkih avantura – daleko je veći od individualne snage i duha. Dobro prilagođeni partneri gledaju očima drugoga, znaju kad treba nešto reći, šutjeti, kad ohrabriti, kad popustiti. Povjerenje u međusobne sposobnosti i prosudbu je potpuno. U konačnici postaju jedno drugo. Čvrsto partnerstvo nije bitno samo zbog učinkovitosti i produktivnosti, već i zbog sigurnosti. Slični stavovi i razine sposobnosti omogućuje da se odgovornosti prenose s jednog na drugo lako i prirodno, bez uplitanja ega. Komunikacija, također, postaje bez ikakvog napora, jer se svaki penjač podjednako obvezuje na sigurnost, te se na taj način troši manje energije brinući se zbog sidrišta koji drugi postavi te dolazi do smanjenja trošenja vremena na provjeru međusobnih postupaka. Uostalom, komunikacija je ključna za učinkovito kretanje i korištenje energije, ali se to događa samo kad svaki penjač/ica razumije kako drugi misli i kada se dogovore o osnovnom operativnom postupku. Pronaći partnera sa sličnim talentima i stavom, usporedivim ciljevima u planinama i sličnom razinom zalaganja nije lako. Najproduktivnije partnerstvo razvije se tijekom godina penjanja i iskustva. Laura preferira penjanje sa ženskom osobom, no isto tako ističe da nužno ne mora biti tako, otvorena je i za penjanje sa muškarcima, no od njih traži osobine koje pronalazi u ženama:

"Iskreno radije penjem sa ženskom osobom, ili muškarcem koji je empatičan i smiren. Uloga partnera je da ti ulijeva smirenost i sigurnost, da ne požuruje i da hrabri točno kada treba. Osoba koja vjeruje u tebe kada ni ti ne vjeruješ. Moj životni partner primjerice, suprotnost je onoga što tražim u penjačkom partneru jer je živa vatra; iako se i on bavi penjanjem, nismo dobitna kombinacija s dvije strane strika."

Dok Ivana donosi stav koji uzurpira početak poglavlja, Navodi kako upravo odnos žene prema ženi utječe na odabir partnera ili partnerice:

"Radije penjem s muškarcima. Najradije penjem sa svojim dečkom, pogotovo nakon nekih operacija jer imam najbolju komunikaciju s njim. Imam i neke prijateljice s kojima se volim podružiti, ali uglavnom sam se kroz vrijeme jako, jako razočarala u žensko društvo, konkurenciju, nezdravu atmosferu i natjecanje gdje ga ne treba biti, nije mi bilo ugodno i maknula sam se od

toga. Iako ponekad volim i fali mi malo druženja sa ženama jer sam trenutno stalno okružena samo muškarcima." (Ivana S.)

Također, u situaciji potencijalne opasnosti gdje je povjerenje glavni čimbenik u uspješnom prolasku smjera, dolazi do stvaranja puno intimnijih iskustava od onih koje možemo doživjeti u svakodnevicu. Međutim, u ovom primjeru nailazimo na razliku u ženskom i muškom poimanju intimnosti. Na temelju obavljenih intervjua, zaključujemo da žene takvu vrstu prijateljstva razvijaju i održavaju u različitim situacijama i izvan konteksta penjanja. Nije nužna povezanost sa penjanjem, štoviše, više sa 'ekstremnim' elementom penjanja u kojemu muškarci dolaze do razine intime do koje žene mogu doći, npr. na poslu. Jasno je da je ova teza obojana rodnim elementima, te ne mora nužno biti istinita.

8. ZAKLJUČAK

Ovaj rad se bavi bitnim značajkama tijela kroz prizmu ekstremnog sporta. Penjanje se pokazalo kao izvrsno tlo za navedenu vrstu istraživanja. Jedan od razloga je usporedno razvijanje navedenog sporta s razvojem ženskih studija, koji propituju uvriježene obrasce ponašanja. Sport, općenito, se pokazuje kao izvrsno područje za propitivanje onoga što se smatra prihvatljivim za žene, bilo to ponašanje, govor, oblik, tijela. Nadalje, sport je ujedno aktivnost u kojoj je tijelo pod najvećim nadzorom; pritom misleći na zadatost oblika tijela koje se pokazuje kao najizglednije za uspjeh u sportu, u ovom slučaju sportskom penjanju. Ekstremni sportovi se pokazuju kao poprište muške dominacije i istraživanja muških atributa, no s vremenom se te granice sve više pomiču, kao što je i vidljivo iz kazivanja. Razloge za neuspjeh kazivačice vide u nedovoljnoj utreniranosti, ne u fizičkim razlikama između muškaraca i žena. Nitko ne osporava postojanje bioloških razlika, već je naglasak na stvorenom mišljenju oko tih razlika, koje tijelo muškarca stavljaju na pijedestal. Tu se referiramo na problematiku menstruacije koja je direktno povezana upisivanju moći u tijelu, prezentirajući menstruaciju kao žensku slabost. No, i kroz kazivanja vidimo pomak u razmišljanju. Jedna od kazivačica, menstruaciju naziva blagoslovom, na taj način afirmirajući ženskost. Pred kraj rada sport prezentiramo kao arenu, u kojoj žene imaju mogućnost borbe protiv uvriježenih slika nastalih kroz povijest patrijarhata. Žensko tijelo više nije poslušno, pasivno, inertno, već sušta suprotnost, odvažno i snažno. Naravno, borba još nije gotova, no put je utkan za velike promjene.

9. LITERATURA

1. AITCHISON Carmichael, Cara. 2007. *Sport and Gender Identities: Masculinities, femininites and sexualities*. Routledge: Taylor & Francis Group. London and New York
2. Simone de Beauvoir. 2016. *Drugi spol*. Naklada Ljevak, Zagreb. Biblioteka: Posebna izdanja
3. BESNIER Niko, BROWNELL Susan. 2012. "Sport, Modernity, and the Body". *Annual Review of Anthropology*, vol 41, pp. 443-459
4. BUTLER, Judith. 1998. "Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory". *Theatre Journal*, Dec., 1998, Vol. 40, No.4
5. BOURDIEAU, Pierre. 2011. *Distinkcija: društvena kritika suđenja*, Zagreb: Antibarbarus
6. CHOI, P. Y. L. 2000. *Femininity and the Physically Active Woman*. Philadelphia: Routledge
7. COAKLEY, Jay. 2009. *Sports in society: Issues and controversies*. McGraw-Hill, New York
8. CRIDON, Pamela J. *Women, media and sports: challenging gender values*.
9. CSIKSZENTMIHAYLI, M. 1990. *Flow*. New York, NY: Harper Perennial
10. DOUGLAS, Mary. 2003. *Natural symbols: explorations in cosmology*, London and New York: Barrie&Rockliff
11. DOUGLAS, Booth; THORPE, Holly. 2007. *Berkshire encyclopedia of extreme sports*. Berkshire Publishing Group LLC, Massachusetts
12. DUDA, Dean. 2012. *Kultura putovanja: uvod u književnu iterologiju*. Ljevak, Biblioteka book marker. Zagreb
13. FOUCAULT, MICHAEL. 1994. *Nadzor i kazna: rađanje zatvora*. Informator: Fakultet političkih znanosti. Zagreb
14. FREDERICKSON, B.L., & Roberts, T.A. (1997). "Objectification theory". *Psychology of Woman Quarterly* 21, 173 – 206
15. MIŠGOJ DURAKOVIĆ, Marjeta. 2008 . *Kinantropologija: biološki aspekti tjelesnog vježbanja*: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu
16. ORTNER, SB. 2006. *Anthropology and Social Theory: Culture, Power, and the Acting Subject*. Durham, NC: Duke Univ. Press
17. ROBINSON, Victoria. 2008. *Everyday masculinities and extreme sport_male identity and rock climbing*. BERG. New York

18. SENA, Christian. 2004. "The Radical Potential of Women in Sports": Off Our Backs, Vol. 34, No 7/8
19. SCHMIND, Stephen E., ALLHOFF, Fritz, FLORINE, Hans. 2010. *Climbing-Philosophy for Everyone Because It's There*
20. TANEN, Deborah. 1996. *Gender and Discourse*. Oxford University Press. New York

10. POPIS KAZIVAČA

Polonijo, Laura – penjačica

Staraj, Ivana – penjačica

G. A. – penjačica

Radić, Marina – penjačica

ŽENE U SPORTSKOM PENJANJU – ODNOS I FUNKCIONALNOST PREMA VLASTITOM TIJELU

Sažetak

Sportsko penjanje pripada kategoriji ekstremnih sportova koji dobivaju zamaha unutar posljednjih stotinjak godina. Razvija se usporedno sa mijenama u ljudskom mišljenju, pritom misleći na preispitivanje stvarnosnih kategorija dotada korištenih. Te stvarnosne kategorije odnose se na uvriježeno mišljenje o onome što žena može i gdje pripada. Sport je područje unutar kojeg žene imaju priliku mijenjati utabane stavove, kao što je vidljivo iz samog rada. Istražuje se odnos i funkcionalnost vlastitog tijela kroz različita područja, od kojih svako daje drugačiji pogled na isto pitanje: što je to ispisano na samom tijelu i kako to možemo pročitati? Ispituju se različiti pristupi tijelu, kroz moć, fizičke i biološke značajke, način na koji o samom tijelu razgovaramo, do

važnosti partnerskih odnosa koji su neizostavni u sportskom penjanju. U samom radu korišteni su rezultati četiri intervjuja od kojih je jedan autoetnografski.

Ključne riječi: tijelo, sportsko penjanje, moć, menstruacija, reprezentacija, ekstremni sport, prava žena

Summary

Sport climbing belongs to the category of extreme sports that are becoming really important within the last hundred years. They develop parallel with the changes in human thought, while diminishing the re-examination of the reality categories. These categories refer to common opinion or to what a woman can do and where she belongs. Sport is an area within which women have the opportunity to change their attitudes, as can be seen from the thesis itself. The relationship and functionality of one's own body is explored through different areas, each of which gives a different view of the same question: what is written on the body itself and how can we read it? Different approaches to the body are examined, through power, physical and biological characteristics, the way we talk about our body, to the importance of partnership that are indispensable in sport climbing. In thesis we use results of four interviews, one of which is autoethnographic.

Key words: body, sport climbing, power, menstruation, representation, extreme sport, rights of women